

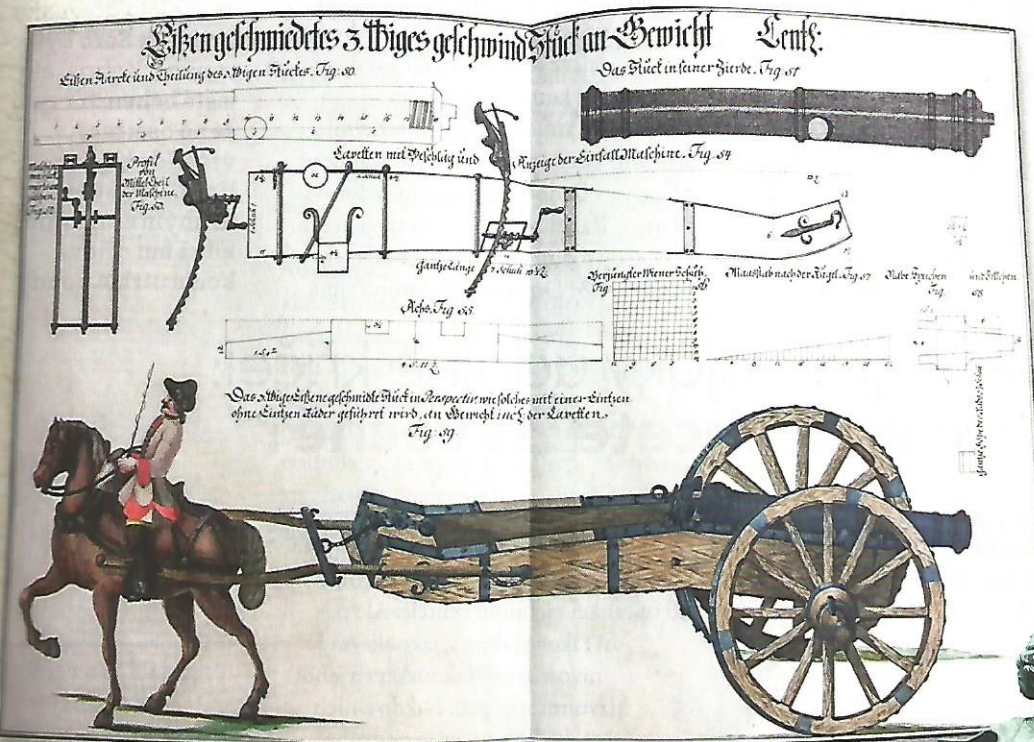
1749–1757

reforma rakouského dělostřelectva

Císařští bombardýři

Bitva u Kolína 18. června 1757 byla asi poslední šancí, jak zabránit anexi českých zemí a maršál Leopold Daun ji obratnou strategií využil. O vítězství se zasloužili i rakouští dělostřelci, kteří u Kolína poprvé projevili svou sílu. Zaostalé dělostřelectvo se v letech 1749–1757 proměnilo v evropskou špičku, kterou zůstalo až do roku 1918

AUTOR Pavel Juřík

« Ilustrace z knihy „Artillerie“ z roku 1749, která byla podkladem pro reformu dělostřelectva

V 16 letech vstoupil do armády, v níž si vysloužil ostruhy ve válce s Turky. V bitvě u Bělehradu 16. srpna 1717 osobně vedl útok jízdy proti nepříteli a prorazil se svou jednotkou z obklíčení. Byl to statečný a velmi schopný velitel, měl smysl pro taktiku, a postupoval proto v hodnostech. Říkalo se o něm, že má armádu v krvi. V roce 1725 naverboval vlastní dragounský pluk Fürst von Liechtenstein a byl povýšen na plukovníka. Následujících dvacet let služby mu přineslo hodnost polního maršála.

Velký talent prokázal kníže Josef Václav v diplomacii jako vyslanec v Berlíně (1735–1736) a Paříži (1737–1740), kde dojednal přijetí pragmatické sankce císaře Karla VI. Z Berlína ale varoval vídeňskou vládu, aby nespolehala na smlouvu s Pruskem a raději zbrojila, protože pruská armáda je sice malá, ale velmi schopná. Diplomatem byl znovu od roku 1760.

Prusy u Kolína „přivítala“ nečekaně přesná a mohutná palba pod velením polního maršála Andrease Leopolda Feuersteina z Feuersteinbergu. Daunova armáda byla vyzbrojena modernějšími děly a moždíři, které obsluhovali dokonale vycvičení dělostřelci. Pruské dělostřelectvo značně převyšovali kvalitou zbraní i vycviku. Rakouská armáda disponovala u Kolína 154 děly, zatímco Prusové jen devadesátí. Večer po bitvě napsal pruský král Fridrich II. svému vyslanci v Paříži: „Císařští granátníci mají obdivuhodný útvar, brání výšinu, kterou moje nejlepší pěchota nemůže dobýt (...). Nepřítelé byli převaze díky svému početnému a dobře obsluhovanému dělostřelectvu, dělalo svému veliteli Liechtensteinovi čest, pruské pouze nedokázalo jeho převahu

zpochybnit (...).“ Bitva u Kolína se tak stala úspěšným testem reformy polního maršála Josefa Václava z Liechtensteinu.

S ARMÁDOU „V KRVI“

„Otec rakouské artillerie“ Josef Václav kníže Liechtenstein (1696–1772) se narodil v Praze jako prvorozený syn polního podmaršálka Philippa Erasma z Liechtensteinu. Jeho otec sloužil v císařské armádě a padl v bitvě u Castelnovo (1704).

MIZÉRIE U CHOTUSIC

Z vyslaneckého postu v Paříži odjel v prosinci 1740 přímo na bojiště právě vypuklé první slezské války (1740–1748). V bitvě u Chotusic nedaleko Čáslavi 17. května 1744 byl zraněn a rakouské vojsko poraženo. Soupeř byl však stejně silný, zato disciplinovanější a měl početnější a kvalitnější dělostřelectvo.

☞ **Josef Václav z Liechtensteinu,** socha z památníku Marie Terezie ve Vídni

Jeho úroveň knížete ohromila. Nepochyboval, že „mizérie byla zaviněna nedostatkem vyškolených důstojníků a chytré strategie, zvláště podstatně také nedostatkem materiálního zásobování a výzbroje,“ a navrhl panovnici provést reformu dělostřelectva. Marie Terezie souhlasila a jmenovala jej jeho vrchním velitelem, kterým byl až do smrti.

Dělostřelectvo habsburských zemí bylo tehdy vyzbrojeno malým počtem zastaralých děl mnoha ráží, šlo asi o 190 kanonů a moždířů roztroušených po celé monarchii. Chyběla moderní strategie, výcvik i jednotné velení. Služba u těchto zbraní byla neoblíbená, namáhavá a za mizerných podmínek. V roce 1744 dělostřelectvo tvořilo pouhých 800 mužů. Koncem vlády Marie Terezie se jejich počet zvýšil na 15 000 a obsluhovali přes 600 kanonů a moždířů.

ODBORNÍCI A BOMBARDÝRSKÉ ŠKOLY

Kníže Josef Václav začal nejprve shánět dělostřelecké odborníky. Jeho pravou rukou se stali pražští rodáci bratři Feuersteinové – Anton Ferdinand (1691–1780) a Andreas Leopold (1697–1774), jejichž rodina sloužila v dělostřelectvu již v třetí generaci. Další specialisty „verboval“ po celé Evropě, ze spojeneckého Saska například přijel Johann Theodor von Rouvroy, původem Lucemburčan, zvaný Ohnivý čert. Důležitým se ukázal zisk vynálezce a mechanika Jacqueta ze Švýcarska, který zdokonalil horizontální vrtačku pro vývrt přesných hlavních kanonů. Do reformy maršál Liechtenstein ze svého investoval okolo 50 000 zlatých ročně, což byla cena menšího panství.

Dělostřelci potřebovali systematické odborné vzdělání. Proto už v roce 1744 Josef Václav založil brigádní dělostřelecké školy, jejichž nejlepší absolventi postupovali do Artillerie-Corps-Schule v Rudolfově u Českých Budějovic. Škola byla špičkově vybavena a měla vynikající pedagogy. Teoretické poznatky důstojníků každý rok prověřovaly vojenské zkoušky z teorie a z ostré střelby.

» **Dělostřelecké cvičiště u Týna nad Vltavou**, od roku 1866 sloužilo jako vojenský sklad – takzvaný Velký depot. Mapa z roku 1749 zachycuje například tyto vojenské stavby:
A Polní tábor dělostřelců a zámeček pro důstojníky. **G** Epolement, „lapač kul“, cihlová stavba obdélného půdorysu s jehlanem na vrcholu sloužil jako cíl střelby z děl. **H** Minové pole k nácvičku pokládání min pod pevnostní stavby při jejich obléhání. **L** Laboratoř, kde se vyráběly různé směsi střelného prachu pro děla a do nábojů. **M** Polygon – pevnostní stavba s ravelinem sloužila k nácvičku dobývání a bránění pevností.

Pro tento účel dal Liechtenstein vybudovat cvičiště u Týna nad Vltavou. Dodnes se zde zachovaly místní názvy Na Vartě, kde kdysi stávala strážnice, nebo Šance, kde jsou dosud patrné stopy po obranných valech a příkopech.

MODERNÍ VÝZBROJ A ZBROJOVKY

V roce 1749 probíhalo na cvičišti u Týna nad Vltavou testování různých tvarů komor kanonů, typů hlavní nebo složení střelného prachu. Po vzoru Pruska, Francie a Nizozemí měla pak nově vyráběná děla tenčí a kratší hlavně, takže při jejich výrobě se spotřebovalo méně bronz, kanony se snadněji obsluhovaly a přitom byly přesnější a měly delší dostřel. Zdokonalený mechanismus umožnil zvýšit rychlost střelby z 3–4 na 13–14 výstřelů za minutu.

Liechtensteinův zbrojní program byl jedním z prvních projektů organizovaného průmyslu v Rakousku, v Čechách a na Moravě. Bronzové hlavně se odlévaly ve slévárnách ve Vídni, Štýrském Hradci, Praze, Adamově a Pešti, železné v Mariazellu a Rešici v Banátu. V roce 1756 kníže na svém panství v Eberlassingu u Vídně zřídil zbrojovku na vývrt dělových hlavních.

Zásadní vliv na změnu výzbroje měl Anton Ferdinand Feuerstein. Navrhl například snížit váhu děl, razantně omezil počet ráží děl a moždířů, standardizoval konstrukční díly kanonů, lafet a muničních vozů (a tím umožnil zaměnitelnost dílů), zvýšil zásoby munice u každého děla, aby odpovídala vyššímu tempu střelby, a zajistil obranu a podporu obsluhy děl a moždířů útvary střelců (fusiliérů).

PROMYŠLENÁ REFORMA

V roce 1753 vlastním nákladem vydal Pravidla pro císařské královské společné jednotky dělostřelectva jako nový předpis, jenž vstoupil v platnost v roce 1757. Reglement obsahoval 500 paragrafů, které do detailu stanovují organizaci a činnosti dělostřelectva včetně verbování mužstva a jeho vzdělávání.

POČTY DĚL RAKOUSKÉ ARMÁDY

1756	5555	202
1759	5555555555	476
1763	555555555555	500

Muži byli vybíráni na základě dobrovolnosti nebo svobodnými a technicky nadanými jedinci, již kromě zemského jazyka hovořili i německy (60 pocházelo z českých zemí). Důstojníci se stávali převážně synové měšťanů a studenti odborných škol. O povýšení rozhodovaly schopnosti, nikoli původ. V Reglementu se píše: „*Mustíme se snažit podporovat mužstvo v plnění jejich povinností pomocí lásky ke cti a dobrým zacházením spíše než násilím a bitím.*“ Tento předpis se stal vzorem i pro širší armády, včetně pruské, a platil až do roku 1806.

Na přelomu let 1755 a 1756 Liechtenstein dělostřelectvo rozdělil na tři brigády: německou, uherskou a italskou, které doplňovala nizozemská Národní artillerie. Velkou pozornost věnoval modernizaci dělostřelectva, včetně dopravy munice, kterou zajišťovalo vozatajstvo (*Rosspartai*), spravující tažné koně, vozy, kočáry a kováře. Polní zbrojní úřad (*Feldzeugamt*) zodpovídal za výzbroj a munici. Miné rota (120 mužů) měla za úkol stavět na pochodové dělostřelectvo mosty, opevnění a vydávat municí. Samotné dělostřelectvo, v rakouské armádě dosud spíše jakési bratrstvo, se změnilo v pravidelnou vojenskou jednotku. Vojenská služba byla sice delší než u ostatních druhů zbraní, ale dělostřelci byli o třetinu lépe placeni než pěchota. «

» Ukřižování ze sousoší Kalvárie, jež stojí na místě bývalé prachárny.

Připomíná neštěstí, ke kterému zde došlo 21. června 1753 – v dělostřeleckých laboratořích se vznítila a vybuchl střelný prach. Ohromná exploze zabila 80 dělostřelců a dalších 40 bylo těžce zraněno. Sousoší na památku dělostřelců objednala Marie Terezie, která místo navštívila 6. srpna

